

การใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์จากเรื่องลิลิตพระลอ

The Use of Symbol for Love Scene from Lilit Phra Low

ศุภณัฐ เทียนทอง (Supanut Tiantong)

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (Faculty of Arts, Silpakorn University)

E-Mail: supanut.tiantong@gmail.com

Received July 18, 2021; Revised September 3, 2021; Accepted November 15, 2021

Abstract

The aim of this article was to study and present how the symbol has been used in the love scene in the Lilit Phra Low literature by documentary study, which is a story from the Ayutthaya era. It was found that the symbol is often found in most Thai literature. The poetry uses natural signs or symbols to represent a man and a woman in a love scene. For example, animals, flowers, and natural phenomena. The sex scene between two lovers is portrayed as a relationship between recognized pairs, such as bees and flowers. The study has shown the popular tradition in Thai literary writing, especially how poets describe the love scene between man and woman, which was not acceptable to Thai society at that time. With normative social that is used to distinguish values, attitudes, appropriate and inappropriate behaviors, the poet chooses to use symbols to depict the events of sex. This interesting and beautiful wording not only makes Lilit Phra Low be at all-time favorite literature but also shows the remarkable talent of art created language by Thai poets.

Keywords: Symbol; Love Scene; Lilit Phra Low

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สัญลักษณ์และเสนอรูปแบบในบทอัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นวรรณคดีสมัยอยุธยา โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษาในเชิงเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า บทอัศจรรย์นั้นเป็นธรรมเนียมนิยมอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดีไทย โดยกวีจะใช้สัญลักษณ์ที่เป็นธรรมชาติในการพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ของชายหญิง ได้แก่ สัตว์ ดอกไม้ และธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์พิเศษ ซึ่งธรรมชาติที่กวีนิยมใช้จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะที่เป็นสิ่งคู่กัน เช่น แมลงคู่กับดอกบัว ปลาคู่กับน้ำ เป็นต้น จากการศึกษาแสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์วรรณคดีไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ของชายและหญิงให้เกิดความไพเราะ เป็นสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจ และเป็นที่ยอมรับได้ของ

สังคมไทยในขณะนั้น ด้วยบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นกฎเกณฑ์ใช้สำหรับแยกแยะค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ดังนั้นการที่กวีเลือกใช้สัญลักษณ์ในการพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ จึงทำให้เรื่องลิลิตพระลอเป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมเรื่องหนึ่ง ด้วยเนื้อหาที่น่าสนใจและความงามทางวรรณศิลป์ที่ก่อให้เกิดสุนทรียรส นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยลักษณ์ทางวรรณศิลป์ของกวีไทยในอดีต

คำสำคัญ: สัญลักษณ์; บทละคร; ลิลิตพระลอ

บทนำ

ลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่สันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีรูปแบบคำประพันธ์ประเภทลิลิตสุภาพ คือ “ลิลิตที่ใช้ร้อยสุภาพหรือร้อยโบราณขึ้นต้น แล้วใช้โคลงสุภาพกับร้อยสุภาพหรือร้อยโบราณสลับระคนอยู่ในเรื่องเดียวกัน” (Royal Institute, 2013) เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระลอแห่งเมืองแมนสรวง กับพระเพื่อนพระแพง แห่งเมืองสรอง ลิลิตพระลอ เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับความรักแบบโคกนาฏกรรมของ 2 หญิง 1 ชาย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย อาจจะกล่าวได้ว่าเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นเพราะเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ มีหลักปรัชญาและสัจธรรมแทรกอยู่ในเรื่อง ตลอดจนความงามทางด้านวรรณศิลป์ที่ปรากฏอยู่ในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามนอกจากความไพเราะทางด้านรสคำและรสความที่ปรากฏอย่างเด่นชัดแล้ว ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าเรื่องลิลิตพระลอ มีลักษณะเด่นในด้านบทละครที่ไพเราะและสื่อความได้ตรงตึงใจผู้อ่าน ด้วยกลวิธีการนำเสนอเรื่อง การใช้ถ้อยคำภาษาตลอดจนกลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ จึงทำให้เรื่องลิลิตพระลอ เป็นวรรณคดีที่ได้รับความนิยมมาทุกยุคทุกสมัย อีกทั้งยังได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ซึ่งก่อตั้งขึ้นจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อการประเมินคุณค่าและยกย่องวรรณคดีที่ถึงพร้อมไปด้วยประการทั้งปวง โดยลิลิตพระลอได้รับการยกย่องให้เป็น “ยอดแห่งลิลิต” เมื่อปี พ.ศ. 2459 (Satchaphan, 2010)

บทละคร ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “บทละครองตามธรรมเนียมนิยมในวรรณคดี พรรณนาเพศสัมพันธ์ของชายหญิง มักกล่าวให้เป็นที่เข้าใจโดยใช้โวหารเป็นสัญลักษณ์หรืออุปมาอุปไมย เป็นต้น” (Royal Institute, 2013) กล่าวคือ บทละคร เป็นธรรมเนียมอย่างหนึ่งที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ส่วนใหญ่กวีมักจะพรรณนาภาพเหตุการณ์ดังกล่าวโดยใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ (Symbol) ดังที่ Vespada (2006) กล่าวว่า การใช้สัญลักษณ์เป็นการใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการสร้างจินตภาพซึ่งใช้รูปธรรมชักนำไปสู่ความหมายอีกชั้นหนึ่ง ส่วนใหญ่มักเป็นที่เข้าใจในสังคม เช่น ใช้ดอกไม้แทนผู้หญิง เพราะมีคุณสมบัติร่วมกันคือความสวยงามและความบอบบาง และบทละครในวรรณคดีไทยยังเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการใช้สัญลักษณ์อีกด้วย (Pongpaiboon, 1982)

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้วิจัยพบว่าบทละครที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ มีลักษณะของการใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ของกวีไทย อันแสดงให้เห็นถึงอัจฉริยลักษณ์ของกวีที่สามารถใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ เพื่อแทนตัวบุคคลและพรรณนาภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเพศได้อย่างงดงามและกลมกลืนไปกับเนื้อเรื่องได้อย่างแนบเนียนและเป็นธรรมชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทละครจากเรื่องลิลิตพระลอ ให้ละเอียดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทละครที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ
2. เพื่อเสนอรูปแบบการใช้สัญลักษณ์ในบทละครที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้ตัวบทเรื่องลิลิตพระลอ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์บ้านที่กษยาม ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 20 พ.ศ. 2544

ระยะเวลาที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเริ่มศึกษาตั้งแต่เดือนเมษายน – มิถุนายน พ.ศ. 2564

ทบทวนวรรณกรรม

Vespada (2006) กล่าวว่า การใช้สัญลักษณ์เป็นการใช้สิ่งหนึ่งแทนอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการสร้างจินตภาพซึ่งใช้รูปธรรมชักนำไปสู่ความหมายอีกชั้นหนึ่ง ส่วนใหญ่มักเป็นที่เข้าใจในสังคม เช่น ใช้ดอกไม้แทนผู้หญิง เพราะมีคุณสมบัติร่วมกัน คือความสวยงามและความบอบบาง

Kwantong (2004) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาตาม ผลการศึกษาพบว่า วรรณคดีไทยสมัยอยุธยา มีบทพรรณนาธรรมชาติปรากฏอยู่ถึง 25 เรื่อง โดยกวีนำธรรมชาติเป็น 2 ลักษณะ คือ พรรณนาธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์ปกติและพรรณนาธรรมชาติที่เป็น ปรากฏการณ์พิเศษ การพรรณนาธรรมชาติชาติที่เป็นปรากฏการณ์ปกติปรากฏใน 4 ตอน ได้แก่ ตอนเดินทาง ตอนครวญ ตอนร่วมนรัก และตอนชมเมืองและชมอุทยาน ส่วนการพรรณนาธรรมชาติที่เป็นปรากฏการณ์พิเศษ ปรากฏใน 7 ตอน ได้แก่ ตอนตัวละครสร้างบุญบารมี ตอนเคลื่อนทัพหรือแสดงความสามารถทางการรบ ตอนพลัดพราก ตอนพรรณนาบารมีตัวละครหรือศาสนสถาน ตอนสร้างโลกหรือเกิดยุคใหม่ ตอนร่วมนรัก และตอนกระทำพิธีกรรมสำคัญ

Nakkongkom (2013) กล่าวถึงการใช้สัญลักษณ์ในบทละครไว้ว่า การนำเสนอฉากโรมานติก โดยกวีได้นำธรรมชาติ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมมาเป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครและพฤติกรรมการร่วมเพศของตัวละคร ไม่ว่าจะ เป็นพระพายและพระอาทิตย์ ที่เปรียบเป็นตัวละครชาย พระจันทร์ที่เปรียบเป็นตัวละครหญิง เป็นการพรรณนาเพื่อให้เห็นถึงอารมณ์และความรู้สึกของตัวละครขณะร่วมสังวาส เหตุเพราะการใช้ภาษาวรรณศิลป์ของกวีไทยที่นำธรรมชาติ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมมาเปรียบเปรยจึงทำให้บทสังวาสมีความวิจิตรงดงาม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สัญลักษณ์ในบทละครข้างต้น พบว่า การพรรณนาบทละครในวรรณคดีไทย กวีจะนำลักษณะทางธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อความหมายและพรรณนาภาพที่เกี่ยวข้องร่วมเพศของตัวละครชายหญิง เป็นชนบของการประพันธ์วรรณคดีไทยและเป็นกลวิธีในการสร้างความงดงามทางวรรณศิลป์ไปพร้อมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์และแนวทางในการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทละครจากเรื่องลิลิตพระลอต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาพพจน์ในการพรรณนาบทอัศจรรย์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทย ได้แก่ Vespada (2006), Kwantong (2004), and Nakkongkom (2013) เอกสารข้างต้น นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์การใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ
- 2) วิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
- 3) นำเสนอผลการศึกษาโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)
- 4) อภิปรายผล สรุป และขอเสนอแนะ

ผลการวิจัย

จากศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์จากเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอรูปแบบการใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ ผู้วิจัยพบว่า บทอัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ กวีจะนิยมใช้สัญลักษณ์ที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นสิ่งที่คู่กัน มาพรรณนากิจกรรมทางเพศระหว่างชายและหญิง ซึ่งสัญลักษณ์ที่เป็นธรรมชาติ ปรากฏอยู่ 3 ประเภท ได้แก่ พืช สัตว์ และธรรมชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พืช

จากการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์จากเรื่องลิลิตพระลอ ปรากฏลักษณะของการใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ โดยมีการกล่าวถึงพืชเป็นสัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บุษบาบานคลี่คล้อย	สร้อยแลสร้อยซ้อนสร้อย
เสียดสร้อยสระศรี ฯ	
ภุมรีคดลิ่งคู่เคล้า	กลางกมลยรรเย้า
ยี่วรวงชานกัน ฯ	
สรงสรระสรงสวรรคไปเพียง	สระพะนุชเนื้อเกลี้ยง
อาบเอื้อเอาใจ ฯ	
แสนสนุกในสระน่อง	ปลาชื่นชมเด่นต๋อง
ดอกไม้บัวบาน ฯ	

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างโคลงสองสุภาพข้างต้นปรากฏอยู่ในตอนที่พระลอรักรักกับพระเพื่อนในตำนาน โดยกวีได้ใช้ลักษณะของพืชเป็นสัญลักษณ์ คือ ดอกไม้ นอกจากนี้ก็ยังมีได้กล่าวถึงสัตว์ชนิดหนึ่ง คือ แมลงงู ถ้าหากพิจารณาแล้วจะพบว่าสิ่งทั้งสองประการข้างต้น เป็นสิ่งที่อยู่คู่กันและมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในธรรมชาติ ดังความว่า “บุษบาบานคลี่คล้อย...ภุมรีคดลิ่งคู่เคล้า” กล่าวถึง เมื่อดอกไม้เริ่มแบ่งบานก็จะมีแมลงต่าง ๆ บินมาตอมเกสรของดอกไม้ ซึ่งเป็นการผสมพันธุ์ให้แก่พืชอีกด้วย จากลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากวีได้เลือกใช้พืช คือ ดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์แทนเพศหญิงและปลากับแมลงงูเป็นสัญลักษณ์แทนเพศชาย

นอกจากนี้ก็ยังได้กล่าวถึงพืชอีกชนิดหนึ่ง คือ บัว ดังคำประพันธ์ว่า “ปลาชื่นชมเด่นต๋อง ดอกไม้บัวบาน ฯ” จะเห็นได้ว่าคำกลอนข้างต้นกล่าวถึง ดอกบัวที่บานอยู่ในน้ำต่างก็มีปลาชนิดต่าง ๆ ที่แหวกว่ายมาชื่นชมความงดงาม

ของดอกบัว กล่าวคือ บัว เป็นสัญลักษณ์แทนเพศหญิงและปลา เป็นสัญลักษณ์แทนเพศชาย การที่กวีนำสิ่งทั้งสองมาเป็นสัญลักษณ์ในบทกวีเพื่อพรรณนาภาพการร่วมรักของตัวละครชายและหญิงในเรื่องลิลิตพระลอแสดงให้เห็นถึงความสำคัญหลายประการด้วยกัน คือ ประการแรกแสดงให้เห็นถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางธรรมชาติระหว่างพืชกับสัตว์ ซึ่งอาศัยอยู่ในน้ำเช่นเดียวกัน ประการที่สองแสดงให้เห็นถึงการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพืชกับสัตว์ และประการที่สามแสดงให้เห็นถึงการสร้างจินตภาพเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจสัญลักษณ์ทางธรรมชาติกับเพศของตัวละคร กล่าวคือ บัวแทนเพศหญิงและปลาแทนเพศชาย ซึ่งกวีได้นำคุณลักษณะสำคัญบางประการของพืชและสัตว์มาเป็นสัญลักษณ์เพื่อให้เกิดการตีความของผู้อ่าน ได้แก่ ความงามของดอกบัว แทนเพศหญิงที่พร้อมไปด้วยความงามทั้งปวงเพื่อรอคอยชายหนุ่ม ส่วนความว่องไวคล่องแคล่วของปลา แทนเพศชายวัยหนุ่มที่มีความกระฉับกระเฉงเมื่อได้พบหญิงงาม ดังนั้นการที่กวีได้นำลักษณะของธรรมชาติมาพรรณนาภาพของการร่วมรักกันได้อย่างลงตัว จึงก่อให้เกิดจินตภาพและความงามทางวรรณศิลป์ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของระบบนิเวศอีกด้วย

ทินกรกรกายเกี่ยว	เมียงบัว
บัวบานหุบกล้วย	ภูย่า
ภูมรีภรมรวั	เมาชราบ บัวนา
ซอนนอกในกลีบกล้วย	กลืนกล้วยเกสร ฯ
บคลาโคลน้อยหนึ่ง	ฤาหยุด อยู่นา
ยังใคร่ปองประติยฐ	ไ้ม้วย
ปราณีดอกบัวบุษ	บชื่น ชมนา
หุบอยู่บานด้วย	ดอกสร้อยสัตตบัน ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นการใช้พืชเป็นสัญลักษณ์ในบทกวี คือ บัว ดังคำประพันธ์ว่า “ทินกรกรกายเกี่ยว เมียงบัว” คำกลอนข้างต้นกล่าวถึงทินกร ซึ่งหมายความว่า พระอาทิตย์ที่กำลัง “เกี่ยว เมียงบัว” โดยที่พระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์แทนเพศชายและบัวเป็นสัญลักษณ์แทนเพศหญิง ส่วนตัวอย่างโคลงที่ว่า “บัวบานหุบกล้วย ภูย่า ภูมรีภรมรวั เมาชราบ บัวนา ซอนนอกในกลีบกล้วย กลืนกล้วยเกสร ฯ” มีการใช้สัญลักษณ์คือ บัว แทนเพศหญิงและ กล้วยกับภูมรี แทนเพศชาย แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางธรรมชาติระหว่างพืชและสัตว์ คือ ดอกบัวที่กำลังแบ่งบานกับแมลงภูที่ตอมเกสรของดอกบัว ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ คือ พระอาทิตย์กับพืช คือ ดอกบัว ย่อมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพระอาทิตย์ที่มีต่อพืชทั้งหลาย ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อ “ธรรมชาติ” ต่อไป

นอกจากสัญลักษณ์ประเภทพืช คือ ดอกบัว ที่ได้กล่าวมาแล้ว กวียังได้กล่าวถึงต้นไม้ป่า ดังความว่า

สะเทือนฟ้าพื้นล้น	สรวงสวรรค์
พื้นแผ่นดินแดนรร	หย่อนไ้
สาครคลื่นอิงอร	ณพเฟื้อง ฟองนา
แลทั่วทิศไม้ไ้	โยคเื้องอัศจรรย์ ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

จากคำประพันธ์ข้างต้นกวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทางธรรมชาติพิเศษ คือ การเกิดพายุ แผ่นดินไหว จนเกิดคลื่นในแม่น้ำและลมพายุพัดไปให้โยกคลอนไปทั่วป่า ซึ่งเหตุการณ์ข้างต้นเป็นการใช้สัญลักษณ์เชิงธรรมชาติพิเศษ

เพื่อพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างตัวละครชายหญิง โดยกวีได้เลือกใช้ต้นไม้ เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรุนแรงของเหตุการณ์ดังกล่าวที่เป็นลักษณะทางธรรมชาติ เมื่อเกิดพายุฝนฟ้าคะนองจนแผ่นดินไหวและเกิดคลื่นลมแรงในแม่น้ำ ย่อมทำให้ทุกสรรพสิ่งในบริเวณดังกล่าวได้รับผลกระทบ เช่น ต้นไม้ที่กำลังโยกคลอนอย่างเห็นได้ชัด ดังคำว่า “ไม้ใหญ่ โยคเอื้องอัศจรรย์ ฯ” ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นความสามารถของกวีในการให้รายละเอียดของเหตุการณ์ธรรมชาติพิเศษได้อย่างชัดเจน เพื่อสร้างจินตภาพให้เกิดขึ้นในจิตใจของผู้อ่านสามารถรับรู้และเข้าใจเนื้อความได้อย่างชัดเจน

2. สัตว์

จากการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทกวีจากเรื่องลิลิตพระลอ ปรากฏลักษณะของการใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ โดยมีการกล่าวถึงสัตว์บกและสัตว์น้ำเป็นสัญลักษณ์ในบทกวี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สนุกบัวช่อนดอก	บัวพระ พินา
ปลาช่อนปลาไส้สระ	ดอกไม้
สลิตโพตะเพียนพะ	กันขึ้น ชมมา
พรวนเพรียกแหมหลังไล่	เหยื่อหย้ามพุ่มฟอง ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพข้างต้นเป็นตอนที่นายแก้วนายขวัญและนางรื่นนางโรย ได้ร่วมรักกันบริเวณในสระน้ำ โดยกวีได้ใช้สัญลักษณ์พรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง กล่าวคือ การใช้สัตว์น้ำได้แก่ ปลาช่อน แทนเพศชายและปลาตะเพียน แทนเพศหญิง ซึ่งปลาทั้งสองชนิดนี้เป็นปลาน้ำจืดที่อาศัยอยู่ตามแม่น้ำลำคลองทั่วไป นอกจากนี้กวียังใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพว่าปลาทั้งสองชนิดนี้แหวกว่ายอยู่ในสระน้ำ เหมือนกับหนุ่มสาวที่กำลังร่วมรักกันอยู่ ดังคำว่า “ปลาช่อนปลาไส้สระ ดอกไม้ สลิตโพตะเพียนพะ กันขึ้น ชมมา” จากคำประพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการพรรณนาภาพของปลาช่อนและปลาตะเพียนที่ต่างแหวกว่ายเข้าหากัน ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนภาพเหตุการณ์ที่นายแก้วนายขวัญและนางรื่นนางโรยร่วมรักกัน อีกทั้งเมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะทราบว่า การที่กวีได้เลือกใช้ปลาช่อน แทนเพศชายและปลาตะเพียน แทนเพศหญิง ซึ่งเป็นการตีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ระหว่างเพศชายและเพศหญิง เพื่อก่อให้เกิดการตีความของผู้อ่านให้มีความเข้าใจและรับทราบเนื้อเรื่องได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นและประเภทของปลาที่กวีเลือกใช้ คือ ปลาช่อนและปลาตะเพียน ยังเป็นสัตว์น้ำที่มีความสัมพันธ์กันทางระบบนิเวศ ซึ่งอาศัยอยู่ในน้ำจืดเหมือนกัน จะเห็นได้ว่าการที่กวีเลือกใช้ปลาช่อนและปลาตะเพียนเป็นสัญลักษณ์แทนเพศชายเพศหญิง นอกจากจะมีความเหมาะสมและสัมพันธ์ในทางธรรมชาติแล้ว ยังก่อก่อให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์และมุ่งเสนอให้ผู้่านเกิดการตีความประเภทของการใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวต่อไป

นอกจากประเภทของสัตว์น้ำที่กวีได้เลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในบทกวีแล้ว กวียังได้ใช้สัตว์บกเป็นสัญลักษณ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงกิจกรรมทางเพศระหว่างชายและหญิง ดังตัวอย่างโคลงสองสุภาพ ความว่า

ดุจอัสดรเห็นห้า	แรงเร่งเร่งฤทธิกล้า
เร่งเร่งฤยาเยาว์ ฯ	
ดุจสารเมามันบ้า	งาไล่แทงวงคว้า
อยู่เคล้าคลุกเอา ฯ	

(Lilit Phra Low, 2001)

โคลงสองสุภาพข้างต้นปรากฏในตอนที่พระลอร่วมรักกับพระแพงในตำนาน โดยกวีได้ใช้สัตว์บกเป็นสัญลักษณ์ ได้แก่ ม้าและช้าง จะเห็นได้ว่าลักษณะของม้าและช้าง เป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่โต มีพลังกำลังมาก โดยเป็นสัญลักษณ์แทนภาพของพระลอ ซึ่งเป็นชายหนุ่มที่มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงและมีพลังกำลังเหมาะสมตามวัย ดังจะเห็นได้จากคำประพันธ์ว่า “ดุจอัสดรที่น้า แร่งเร้งเริงฤทธิกล้า” และ “ดุจสารเมามันบ้ำ งาไล่แทงวงควา” จากตัวอย่างคำประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงภาพของม้าและช้างที่กำลังตกมัน ด้วยพลังกำลังที่แข็งแรง กวีจึงเปรียบเทียบคุณลักษณะความแข็งแรงของสัตว์ดังกล่าวแทนพระลอ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะทราบว่า การที่กวีเลือกใช้สัตว์บก ได้แก่ ช้างและม้า เป็นสัญลักษณ์แทนภาพพระลอนั้น มีความหมายโดยนัยเพื่อให้ผู้อ่านตีความถึงพระลอ โดยผ่านจากสัตว์ประเภทช้างและม้า ซึ่งสัตว์ดังกล่าวเป็นสัตว์ที่มีพลังกำลังมาก เป็นพาหนะของผู้นำ เช่น พระมหากษัตริย์ ขุนนาง เป็นต้น ซึ่งการเลือกใช้สัตว์ข้างต้นจึงเป็นการเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของสัตว์และตัวละครเอกของเรื่อง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์กับตัวละคร เพื่อก่อให้เกิดการตีความของผู้อ่านและเกิดจินตภาพสามารถเข้าใจถึงภาพเหตุการณ์ในขณะที่พระลอกำลังร่วมรักกับพระแพงได้อย่างชัดเจน

อีกทั้งกวียังใช้ราชสีห์และช้าง เป็นสัญลักษณ์แทนภาพการร่วมรักกัน ดังตัวอย่างโคลงสี่สุภาพต่อไปนี้

ขุนสีหคสังค์คูเกล้า	สาวสีห์
สารแนบนางคชลี	ลาศเหล่น
ทรายทองยอยองกรี-	ทาชั้น ชมนา
กระต่ายกระแตเต้น	ตอบเต้าสมสมร ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพดังกล่าวกล่าวถึงสัตว์บก 2 ชนิด ได้แก่ ราชสีห์และช้าง ซึ่งมีการพรรณนาถึงสัตว์ทั้ง 2 ประเภทในลักษณะที่อยู่ร่วมกันแบบคู่ผัวเมีย ดังจะเห็นได้จากความว่า “ขุนสีหคสังค์คูเกล้า สาวสีห์” หมายถึง ราชสีห์ตัวผู้และราชสีห์ตัวเมีย “สารแนบนางคชลี” หมายถึง ช้างตัวผู้และช้างตัวเมีย ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีลักษณะที่อยู่ร่วมกันเป็นคู่ ๆ และแสดงกิริยาอาการในทำนองหยอกล้อ คลึงเคล้ากันอย่างมีความสุข เมื่อพิจารณาแล้วจะทราบว่ากวีมุ่งเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของสัตว์ป่าในฐานะที่เป็นเจ้าแห่งป่า คือ ราชสีห์ และภาพของความยิ่งใหญ่เหนือสัตว์ทั้งปวง คือ ช้าง กล่าวคือ ราชสีห์ เป็นสัญลักษณ์แทนพระลอบกับพระเพื่อนพระแพง โดยราชสีห์เพศผู้ เป็นเจ้าป่าที่มีความเป็นใหญ่และมีอำนาจเหนือสัตว์ทั้งปวงในป่า ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่บ่งบอกถึงคุณสมบัติของตัวละคร คือ พระลอที่เป็นพระมหากษัตริย์ปกครองเมืองสรวง การที่กวีเลือกใช้ราชสีห์แทนพระลอจึงมีความเหมาะสมกัน เมื่อราชสีห์เพศผู้จะสมสู่ก็ย่อมเกิดกับราชสีห์เพศเมีย กวีจึงกล่าวถึงพระเพื่อนพระแพง โดยใช้ราชสีห์เพศเมียเป็นสัญลักษณ์

นอกจากนี้สัญลักษณ์ประเภทสัตว์บกอีกชนิดหนึ่ง คือ ช้าง ลักษณะของช้างมีรูปร่างที่ใหญ่โตและมีพลังกำลังมหาศาลเหนือสัตว์ป่าทั้งปวง โดยกวีได้กล่าวถึงช้างเพศผู้เป็นสัญลักษณ์แทนพระลอและช้างเพศเมียเป็นสัญลักษณ์แทนพระเพื่อนพระแพง ซึ่งลักษณะของช้างที่มากด้วยพลังกำลัง เปรียบเสมือนพลังกำลังของพระลอบกับพระเพื่อนพระแพงในขณะที่กำลังรวมกัน จะเห็นได้ว่าการใช้ช้างเป็นสัญลักษณ์นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงพลังกำลังอันมหาศาลที่มีความสัมพันธ์กับพลังกำลังของตัวละครในขณะร่วมรักกันแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ของช้างที่เป็นสัตว์ใหญ่ที่ทรงอำนาจและบารมี เป็นพาหนะของพระมหากษัตริย์ไทยและมีความสัมพันธ์กับสถาบันดังกล่าว การใช้ช้างเพศผู้และช้างเพศเมียเป็นสัญลักษณ์แทนพระลอบกับพระเพื่อนพระแพงจึงมีความเหมาะสม สื่อให้เห็นถึงคุณสมบัติของตัวละครดังกล่าวอีกด้วย อีกทั้งกวียังได้กล่าวถึงสัตว์ป่านานาชนิด อาทิ กวาง กระต่าย กระแต ดังความว่า “ทรายทองยอยอง กรี- ทาชั้น ชมนา กระต่ายกระแตเต้น ตอบเต้าสมสมร ฯ” จากคำประพันธ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสัตว์ต่าง ๆ

พากันชื่นชมยินดีกับภาพเหตุการณ์ของราชสีห์ผัวเมียและช่างผัวเมียที่ได้อยู่เคียงคู่กัน ซึ่งการพรรณนาถึงสัตว์ป่าชนิดต่าง ๆ ที่นอกจากจะเป็นกลวิธีการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ในด้านเสียงพยัญชนะต้นที่เป็นเสียงเดียวกัน คือ กวาง กระต่าย กระแต ยังเป็นการสร้างความเหมาะสมกลมกลืนในทางธรรมชาติของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันในระบบนิเวศเดียวกันอีกด้วย

3. ธรรมชาติ

จากการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทศรจรรยาจากเรื่องลิลิตพระลอ ปรากฏลักษณะของการใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ โดยมีการกล่าวถึงธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ในบทศรจรรยา ซึ่งแบ่งเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ธรรมชาติทั่วไปและธรรมชาติพิเศษ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทินกรกรกายเกี่ยว	เมียงบัว
บัวบานหุบกล้วย	ภูย่า
ภูมรีภุมร้าว	เมาราบ บัวนา
ซอนนอกในกลีบกล้วย	กลีบกล้วยเกสร ฯ
บคลาโคลน้อยหนึ่ง	ฤาหยุด อยู่นา
ยังใครปองประดิษฐ์	ไ้ม้วย
ปราณีดอกบัวบุษ	บชื่น ชมนา
หุบอยู่บานด้วย	ดอกสร้อยสัตตบัน ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพดังกล่าว กวีได้พรรณนาถึงลักษณะของธรรมชาติทั่วไปได้อย่างชัดเจน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงสัมพันธ์ทางธรรมชาติระหว่างดวงอาทิตย์ พืช และสัตว์ ดังตัวอย่างความว่า “ทินกรกรกายเกี่ยว เมียงบัว บัวบานหุบกล้วย ภูย่า ภูมรีภุมร้าว เมาราบ บัวนา ซอนนอกในกลีบกล้วย กลีบกล้วยเกสร ฯ” หมายถึง เมื่อดวงอาทิตย์ส่องแสงลงมากกระทบกับดอกบัว โดยธรรมชาติแล้วดอกบัวจะต้องบานเพื่อรับแสงจากดวงอาทิตย์ แต่ในโคลงดังกล่าวดอกบัวกลับไม่อยากบาน เพราะกลัวดวงอาทิตย์ ในขณะที่เดียวกันแมลงก็ได้บินเข้ามาตอมเกสรของดอกบัวอยู่ตลอดเวลา จะเห็นได้ว่ากวีได้ใช้ลักษณะทางธรรมชาติในการเปรียบเทียบ กล่าวคือ ดวงอาทิตย์ หมายถึง ผู้ชาย และดอกบัว หมายถึง ผู้หญิง เมื่อดวงอาทิตย์ส่องแสงมายังดอกบัว ตามธรรมชาติดอกบัวต้องบานรับแสงจากดวงอาทิตย์ แต่ในคำประพันธ์ดวงบัวกลับกล้วยแสงของดวงอาทิตย์ อันแสดงให้เห็นถึงความอายของผู้หญิงที่มีต่อผู้ชายในเหตุการณ์ร่วมรักกัน ในขณะเดียวกันนั้นระหว่างที่ดอกบัวกำลังกล้วยแสงจากดวงอาทิตย์ทำให้ไม่อยากแบ่งบานคลี่กระจาย กลีบออกก็ถูกบรรดาแมลงต่าง ๆ บินมาตอมเกสรของดอกบัว ซึ่งเป็นการสร้างให้เห็นถึงลักษณะทางธรรมชาติระหว่างดอกบัวกับแมลงที่เป็นของคู่กัน ถึงอย่างไรก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งภาพเหตุการณ์ทางธรรมชาติดังกล่าวเป็นสิ่งที่กวีสร้างสรรค์ให้ธรรมชาติมีชีวิตราวกับคนที่กำลังร่วมรักกันอยู่

หากพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นได้ว่ากวีมุ่งเสนอแนวคิดความยิ่งใหญ่และทรงอำนาจของพระลอ ผ่านการใช้พระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์ กล่าวคือ พระอาทิตย์มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเปรียบเทียบกับพระลอที่เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองเมืองสรวง มีหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง และดูแลความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ในเมืองของตนเองให้อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน เปรียบเดียวกับพระอาทิตย์ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสรรพสิ่งในโลก นอกจากนี้กวียังมุ่งเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าของสตรี ผ่านการใช้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ กล่าวคือ ดอกบัวที่กวีใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระเพื่อนพระแพง เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะทราบว่าดอกบัว เป็นสัญลักษณ์ของสตรีที่

ทรงคุณค่า มีความงดงามพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ อันเป็นชนบประการหนึ่งในการใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับชนิดของดอกไม้ในการกล่าวถึงตัวละครที่เป็นสตรี

นอกจากนี้ยังปรากฏบทพรรณนาทางธรรมชาติที่กล่าวถึงลักษณะของธรรมชาติพิเศษ ดังตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ ความว่า

สะเทือนฟ้าฟืนลั่น	สรวงสวรรค์
พื้นแผ่นดินแคยรร	หย่อนไล่
สาครคลื่นอิงอร	ณพเฟื่อง ฟองนา
แลทั่วทิศไม้ไหล	โยคเยื้องอัศจรรย์ ฯ

(Lilit Phra Low, 2001)

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพดังกล่าวกวีได้พรรณนาภาพเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่มีลักษณะของธรรมชาติพิเศษ กล่าวคือ การเกิดพายุอย่างรุนแรง พื้นดินสั่นสะเทือน น้ำในแม่น้ำเกิดคลื่น และต้นไม้ในป่าสั่นไหวอย่างรุนแรง ซึ่งการใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวมีทั้งธรรมชาติทั่วไป คือ แม่น้ำ และธรรมชาติพิเศษ ได้แก่ พายุและแผ่นดินไหว โดยการใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นการพรรณนาภาพเหตุการณ์ร่วมรักระหว่างชายและหญิง คือ พระลอกกับพระเพื่อนพระแพง ผ่านการตีความจากภาพเหตุการณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า ปรากฏการณ์พิเศษ ดังที่ Kwantong (2004) กล่าวว่า “กวีได้พรรณนาธรรมชาติไว้ว่า ฟ้าสะเทือนเลื่อนลั่นไปถึงสวรรค์ พื้นดินหวั่นไหว มหาสมุทรมีคลื่นรุนแรง และไม้ทุกชนิดโยกไหวรุนแรงอย่างน่าอัศจรรย์” จะเห็นได้ว่าการที่กวีได้ใช้สัญลักษณ์ทางธรรมชาติทั่วไปและธรรมชาติพิเศษ เพื่อสร้างปรากฏการณ์พิเศษ ไม่ว่าจะแผ่นดินไหว ฟ้าสะเทือน ตลอดจนเกิดลมพายุทั้งบนบกและในแม่น้ำ เพื่อพรรณนาภาพเหตุการณ์ดังกล่าวได้อย่างเหมาะสมและลงตัว อย่างไรก็ตาม จะสังเกตได้ว่าบทอัศจรรย์ข้างต้นได้กล่าวถึงเหตุการณ์ร่วมรักของพระลอกกับพระเพื่อนพระแพง โดยกวีมุ่งเสนอฐานะของตัวละครที่มีความยิ่งใหญ่และมีอำนาจบารมี ตลอดจนสร้างความสำคัญและเน้นย้ำความเป็นมาให้กับตัวละครดังกล่าว ซึ่งการพรรณนาภาพเหตุการณ์ทางธรรมชาติพิเศษเป็นสัญลักษณ์แทนภาพเหตุการณ์การร่วมรักอย่างรุนแรง ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาอันแรงกล้าของตัวละคร คือ พระลอกกับพระเพื่อนพระแพงที่มาสู่สมร่วมรักกันด้วยเหตุของการหลงเสน่ห์รักใคร่เป็นมูลเหตุสำคัญ ดังนั้นการสร้างสรรคบทอัศจรรย์ดังกล่าวของกวีจึงทำให้นเนื้อเรื่องมีความสมจริงและเหมาะสมกับบริบทของเรื่องลิลิตพระลอ นอกจากนี้บทพรรณนาธรรมชาติข้างต้นหากผู้อ่านไม่พิจารณาจากบริบทแวดล้อมและตีความเนื้อเรื่องอย่างละเอียดแล้ว ย่อมเป็นบทพรรณนาธรรมชาติโดยทั่วไปและไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบทอัศจรรย์แม้แต่ประการเดียว ด้วยลักษณะของการใช้สัญลักษณ์ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อันแสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวีไทยเป็นอย่างยิ่ง

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์จากเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเสนอรูปแบบการใช้สัญลักษณ์ในบทอัศจรรย์ที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ ผู้วิจัยพบว่า ส่วนใหญ่กวีจะใช้ภาพพจน์ประเภทสัญลักษณ์ ดังที่ Royal Institute (2013) ได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า “บทอัศจรรย์” ความว่า “บทร้อยกรองตามธรรมเนียมนิยมในวรรณคดี พรรณนาเพศสัมพันธ์ของชายหญิง มักกล่าวให้เป็นที่เข้าใจโดยใช้โวหารเป็นสัญลักษณ์หรืออุปมาอุปไมยเป็นต้น” โดยสัญลักษณ์ที่มักจะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เพื่อแทนภาพเหตุการณ์การเพศสัมพันธ์ของชายและหญิง ซึ่งสัญลักษณ์ที่เป็นธรรมชาติส่วนใหญ่นั้นกวีมักจะกล่าวถึงสัตว์บก สัตว์น้ำ และ

ลักษณะของธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในบทกวีของ Kwantong (2004) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์บทพรรณนาธรรมชาติในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา” ผลการศึกษาพบว่า วรรณคดีไทยสมัยอยุธยาส่วนใหญ่ก็มีการนำธรรมชาติและปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ มาพรรณนาความในตอนร่วมรัก นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nakkongkom (2013) ได้ศึกษาเรื่อง “ภาพแทนสตรีไทยในนวนิยายอีโรติกของนักเขียนชายไทย” ผลการศึกษาพบว่า กวีได้นำธรรมชาติ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมมาเป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครและพฤติกรรม การร่วมเพศของตัวละคร เหตุเพราะการใช้ภาษาวรรณศิลป์ของกวีไทยที่นำธรรมชาติ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมมาเปรียบเปรยจึงทำให้บทสังวาสมีความวิจิตรงดงาม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทกวีที่ปรากฏในวรรณคดีไทย จะมีการใช้สิ่งมีชีวิตและธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์พรรณนาภาพเหตุการณ์ร่วมเพศของตัวละคร ซึ่งในเรื่องลิลิตพระลอได้ปรากฏลักษณะของการใช้พืช สัตว์ และธรรมชาติ เป็นสัญลักษณ์ในการพรรณนาภาพเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย เมื่อพิจารณาประเภทของสัญลักษณ์ที่กวีเลือกใช้ อันได้แก่ พืช สัตว์ และธรรมชาติ ซึ่งกวีจะกล่าวถึงคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะของสัตว์ประเภทนั้น ๆ ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครทั้งเพศชายและเพศหญิง ถ้าหากพิจารณาโดยละเอียดตามหลักแห่งธรรมชาติแล้ว จะพบว่าสัตว์แต่ละชนิดที่กวีนำมาเปรียบเทียบและใช้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อพรรณนาภาพกิจกรรมทางเพศระหว่างชายและหญิง มีลักษณะที่สัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างเห็นได้ชัด เช่น สัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาช่อนและปลาตะเพียน ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดและอาศัยอยู่ในแหล่งน้ำเดียวกัน สัตว์บก ได้แก่ ราชสีห์ และช้าง เป็นสัตว์บกที่อาศัยอยู่ในป่าใหญ่เหมือนกัน ตลอดจนลักษณะของธรรมชาติ เช่น ดอกบัวกับแสงของดวงอาทิตย์ เกสรของดอกบัวกับแมลง ซึ่งเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพืชกับสัตว์ ธรรมชาติกับธรรมชาติด้วยกัน โดยลักษณะดังกล่าวเป็นอัจฉริยลักษณ์ทางกวีของไทยที่สามารถสร้างความงดงามให้กับบทกวีได้อย่างเหมาะสมลงตัว

อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตเกี่ยวกับสัญลักษณ์ที่กวีเลือกใช้ ในบทกวีของ Kwantong (2004) มีลักษณะที่มีความสัมพันธ์สอดคล้องและเหมาะสมกันระหว่างสัญลักษณ์ที่เลือกใช้กับฐานะของตัวละครในเรื่อง กล่าวคือ พืช สัตว์ และธรรมชาติที่กวีเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์ในบทกวีของ Kwantong (2004) เมื่อพิจารณาภาพการมีเพศสัมพันธ์กันของตัวละคร เช่น สัตว์บกหรือสัตว์น้ำแต่ละชนิดที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการพรรณนาการร่วมรักกัน เมื่อพิจารณาจากชนิดของสัตว์ที่กวีเลือกใช้จะเห็นได้ว่าสัตว์เล็กจำพวกปลา เป็นสัญลักษณ์แทนนายแก้วนายขวัญและนางรื่นนางโรย ซึ่งเป็นชนชั้นใต้ปกครอง ส่วนสัตว์ใหญ่ประเภทช้าง ม้า หรือกวาง เป็นสัญลักษณ์แทนพระลอบกับพระเพื่อนพระแพง ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง จากลักษณะข้างต้นจะเห็นได้ว่าประเภทของสัตว์เล็กและสัตว์ใหญ่มีส่วนสำคัญต่อการที่กวีเลือกใช้เป็นสัญลักษณ์แทนตัวละครที่มีฐานะทางสังคมที่แตกต่างกันไป หรือการเลือกใช้ธรรมชาติในการพรรณนาการร่วมรักของพระลอบกับพระเพื่อนพระแพง จะเห็นได้ว่ามีการกล่าวถึงพระอาทิตย์เป็นสัญลักษณ์แทนพระลอบ ส่วนดอกบัวเป็นสัญลักษณ์แทนพระเพื่อนพระแพง เพื่อพรรณนาภาพเหตุการณ์ธรรมชาติโดยที่พระอาทิตย์สดใสแสงลงมายังดอกบัวในยามเช้า ดอกบัวจึงแบ่งบานเพื่อรับแสงอาทิตย์ ซึ่งเป็นลักษณะของธรรมชาติทั่วไป โดยที่ลักษณะดังกล่าวเมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่าพระอาทิตย์คือพลังแห่งธรรมชาติสูงสุด มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ซึ่งเปรียบเทียบกับพระลอบที่เป็นพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองเมืองสรวงดูแลคุ้มครองความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ของตนเองให้อยู่เย็นเป็นสุข เช่นเดียวกับพลังของพระอาทิตย์ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสรรพสิ่งในโลก นอกจากนี้ในส่วนส่วนของดอกบัวที่กวีใช้เป็นสัญลักษณ์แทนพระเพื่อนพระแพง เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วจะทราบว่าดอกบัว เป็นสัญลักษณ์ของสตรีที่ทรงคุณค่า มีความงดงามพร้อมด้วยรูปสมบัติและคุณสมบัติ อันเป็นชนบประการหนึ่งในการใช้สัญลักษณ์เกี่ยวกับชนิดของดอกไม้ในการกล่าวถึงตัวละครที่เป็นสตรี อย่างไรก็ตามการใช้สัญลักษณ์ประเภทพืช สัตว์ และธรรมชาติทั่วไป ซึ่งมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับฐานะของตัวละครแล้ว กวียังได้เลือกใช้เหตุการณ์ธรรมชาติพิเศษพรรณนา

ฉากร่วมกันอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากฉากพระลอร่วมรักกับพระเพื่อนพระแพง ซึ่งมีการพรรณนาถึงปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นการเกิดพายุอย่างรุนแรง พื้นดินสั่นสะเทือน น้ำในแม่น้ำเกิดคลื่น และต้นไม้ในป่าสั่นไหวอย่างรุนแรง เมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ข้างต้นจะพบว่ากวีมีความตั้งใจในการสร้างอำนาจ บารมี และความยิ่งใหญ่ให้กับตัวละครที่มีฐานะแตกต่างกันออกไป เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของตัวละครนั้น ๆ และเหมาะสมกับฐานะของตัวละครที่เป็นชนชั้นปกครองอีกด้วย

ดังนั้นจากการที่กวีได้ใช้สัญลักษณ์ อันได้แก่ พืช สัตว์ และธรรมชาติ ในอัครวรรยเพื่อพรรณนาภาพเหตุการณ์ร่วมรักในเรื่องลิลิตพระลอซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น เป็นการสร้างจินตภาพให้เกิดขึ้นโดยผู้อ่านจะต้องอาศัยการตีความหมายของการใช้ประเภทสัญลักษณ์นั้น ๆ ตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งกวียังได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของสัญลักษณ์ที่เลือกใช้ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับพืช ความสัมพันธ์ระหว่างสัตว์กับสัตว์ หรือแม้กระทั่งความสัมพันธ์ระหว่างประเภทของสัญลักษณ์กับฐานะของตัวละครที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกันในทุกบริบท เพื่อให้เกิดความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งเกิดจินตภาพและความไพเราะทั้งรสคำและรสความ นอกจากนี้ยังทำให้การพรรณนาถึงเพศสัมพันธ์ของชายหญิงเป็นเรื่องที่ไม่น่ารังเกียจ ซึ่งในสังคมไทยจะไม่ปรากฏลักษณะเช่นนี้มากนัก ด้วยบรรทัดฐานทางสังคมที่เป็นกฎเกณฑ์ใช้สำหรับแยกแยะค่านิยม ทศนคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันนี้ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เรื่องลิลิตพระลอได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็น “ยอดแห่งลิลิต” ด้วยเนื้อหาที่มีความน่าสนใจแฝงไปด้วยข้อคิดคติเตือนใจ และความงามทางด้านวรรณศิลป์ ลิลิตพระลอจึงเป็นหนึ่งในวรรณคดีเอกของไทยและมีความเป็นอมตะสืบจนปัจจุบัน

สรุปผล

จากการศึกษาบทอัครวรรยในเรื่องลิลิตพระลอ พบว่า กวีได้เลือกใช้สัญลักษณ์ประเภทต่าง ๆ เพื่อพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ พืช สัตว์ และธรรมชาติ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ประเภทแรก คือ พืช ได้แก่ ดอกไม้ ดอกบัว และต้นไม้ในป่า ประเภทต่อมา คือ สัตว์ แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ สัตว์บกและสัตว์น้ำ สัตว์บก ได้แก่ ช้าง ม้า สิงห์ กระต่าย กระแต กวาง และแมลงภู่ ส่วนสัตว์น้ำ ได้แก่ ปลาช่อน ปลาตะเพียน และปลาทั่วไป และประเภทที่สาม คือ ธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ธรรมชาติทั่วไปและธรรมชาติพิเศษ ธรรมชาติทั่วไป ได้แก่ พระอาทิตย์และแม่น้ำ ส่วนธรรมชาติพิเศษ ได้แก่ พายุและแผ่นดินไหว ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของการใช้สัญลักษณ์ในบทอัครวรรยจากเรื่องลิลิตพระลอ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของการใช้สัญลักษณ์ในบทอัครวรรยจากเรื่องลิลิตพระลอ

พืช	สัตว์		ธรรมชาติ	
	สัตว์บก	สัตว์น้ำ	ธรรมชาติทั่วไป	ธรรมชาติพิเศษ
ดอกไม้	ช้าง	ปลาช่อน	พระอาทิตย์	พายุ
ดอกบัว	ม้า	ปลาตะเพียน	แม่น้ำ	แผ่นดินไหว
ต้นไม้ในป่า	สิงห์	ปลาทั่วไป		
	กระต่าย			
	กระแต			
	กวาง			
	แมลงภู่			

จากตารางข้างต้นจะเห็นได้ว่ากวีได้เลือกใช้สัญลักษณ์ในบทกวีจากเรื่องลิลิตพระลอ จำนวน 3 ประเภท ได้แก่ พืช สัตว์ และธรรมชาติ โดยประเภทของสัญลักษณ์ที่พบมากที่สุด คือ สัตว์บก มีจำนวน 7 ชนิด ประเภทของสัญลักษณ์ที่พบบรองลงมา คือ พืชและสัตว์น้ำ มีจำนวน 3 ชนิด และประเภทของสัญลักษณ์ที่พบน้อยที่สุด คือ ธรรมชาติ (ธรรมชาติทั่วไปและธรรมชาติพิเศษ) มีจำนวน 2 ชนิด ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่า บทกวีที่ปรากฏในเรื่องลิลิตพระลอ มีการใช้พืช สัตว์ และธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ในการพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง นอกจากนี้สัญลักษณ์ทางธรรมชาติที่กวีเลือกใช้กับฐานะของตัวละครที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน อาทิ สัตว์ใหญ่ใช้กับตัวละครที่มีฐานะสูง สัตว์เล็กใช้กับตัวละครที่มีฐานะรองลงมา เป็นต้น ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าลักษณะการใช้สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างความงามทางวรรณศิลป์ให้กับวรรณคดีไทย ตลอดจนเป็นต้นแบบในการประพันธ์บทกวีในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในสมัยต่อมา อันแสดงให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์วรรณคดีร้อยกรองของไทย

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทกวีในวรรณคดีเรื่องอื่นที่ร่วมสมัยกับลิลิตพระลอ เพื่อให้เห็นถึงลักษณะเด่นของบทกวีในยุคดังกล่าว
2. ควรมีการศึกษาการใช้สัญลักษณ์ในบทกวีในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมและพัฒนาการของบทกวีในวรรณคดีไทย

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาวิเคราะห์การใช้สัญลักษณ์ในบทกวีในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ พบว่าการสร้างสรรค์บทกวีในวรรณคดีไทยของกวีในอดีต มีลักษณะของการใช้สิ่งมีชีวิตในธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์แทนการพรรณนาภาพเหตุการณ์การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิง โดยกวีจะมีวิธีการเลือกใช้สัญลักษณ์ให้มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับฐานะของตัวละคร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้บทกวีมีความงามทางวรรณศิลป์และก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมนิยมในการประพันธ์บทกวีในวรรณคดีร้อยกรองของไทยยุคสมัยต่อมา

References

- Jarutevintra, S. (1977). *An Analytical Study of the Language used in Litit Phra Low*(Master of Arts). Chulalongkorn University.
- Lilit Phra Low Chabap Thod Khwam La Athibaisab.* (2001). (2nd ed.). Bangkok: Banthiksaim.
- Kwantong, S. (2004). *An Analysis of the Nature Description in the Ayutthaya Literature*(Master of Arts). Silpakorn University.

- Nakkongkom, S. (2013). *Representations of Thai Women in Thai Male Writers Erotic Novels*(Master of Arts). Chiang Mai University.
- Pongpaiboon, S. (1982). *Wannakhadi Wikhok*. Bangkok: Thaiwatthana.
- Royal Institute. (2013). *Royal Institute Dictionary B.E. 2554(2011) (2nd ed.)*. Bangkok: Nanmeebook.
- Satchaphan, R. (2010). Wannasilp Nai Wannakhadi Thidairapyokyong Chak Wannakhadi Samoson. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 2(4), 1-24.
- Vespada, D. (2006). *Homlok Wannasilp: Kan Sang Rossunthree Hang Wannakhadi Thai*. Bangkok: Pajera.